

Metamodernisme

& Nieuwe Romantiek

De wereld moet geromantiseerd worden. Op die manier zal haar oorspronkelijke betekenis worden herontdekt. Romantiseren is niets anders dan een kwalitatieve verheffing. In dit proces wordt het lagere zelf verbonden met een beter zelf. (...)
Voor zover ik het alledaagse met betekenis bekleed, het gewone met mysterie, het vertrouwde met de schijn van het onbekende en het eindige met de glans van het oneindige, romantiseer ik het. — Novalis.

Deze woorden van Novalis zijn lange tijd onderdrukt door het moderne paradigma en genegeerd binnen postmoderne denkkaders. Maar in de afgelopen twee decennia zijn ze langzaam weer naar voren gekomen. In 2005 werden ze herdrukt in Max Hollein's catalogus *Ideal Worlds: New Romanticism in Contemporary Art*. Ze werden daar met zoveel overtuiging herhaald, dat er geen twijfel meer over bestond: een nieuwe romantische gevoeligheid was opgestaan.

Onze samenleving wordt gekenmerkt door toenemende mobiliteit en het afbrokkelen van sociale verbanden. Als reactie daarop lijkt een nieuw verlangen naar intimiteit en geborgenheid de overhand te krijgen. Daardoor zien we overal om ons heen een herwaardering van het traditionele werk. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de hernieuwde aandacht voor Bas Jan Ader's kritische vragen aan het verstand, in de manier waarop Peter Doig cultuur via de natuur opnieuw betekenis geeft en in Olafur Eliasson's fascinatie voor het alledaagse. Ook David Thorpe's fascinatie voor het fictieve en Charles Avery's interesse in denkbeeldige 'elders' passen hierin.

Veel hedendaagse kunstenaars lijken de romantische geest opnieuw te hebben omarmd. Maar achter het verlangen naar het mooie, het magische en het paradijselijke schuilt ook het besef dat duisternis en onheil evenzeer aanwezig zijn — en de wetenschap dat utopieën onvermijdelijk zullen falen.

De (Nieuwe) Romantische Beweging

Geen enkele periode in de Duitse intellectuele geschiedenis heeft zoveel misverstanden opgeleverd als de Romantiek. In het dagelijks taalgebruik wordt het woord *romantisch* vaak gereduceerd tot dromerig, weemoedig, zacht, sentimenteel of ver weg van de beschaving. Maar deze simplistische uitleg doet geen recht aan het werkelijke, complexe karakter van de beweging.

Romantiek richt zich op méér dan het paradijselijke, het mooie of het sublieme. Ze staat ook voor een generatie die diep sceptisch was over de rigide conventies van (academische) instituties — en die riep om artistieke onafhankelijkheid. Romantiek is een emotionele reactie



Figuur 1 Peter Doig, *Figure in mountain landscape*, 1997

op een sociale werkelijkheid die werd gevormd door politieke, sociale en economische omwentelingen.

De huidige generatie kunstenaars reageert op het verdwijnen van grootschalige sociale plannen en de herstructurering van politieke systemen met een esthetiek die het gewone overstijgt. Daarbij bedienen zij zich van een beeldtaal van verlangen, geworteld in de historische Romantiek. Maar de motieven van hedendaagse kunstenaars komen niet alleen van binnenuit. Ze halen hun beelden net zo goed uit tijdschriften, films, kranten en andere populaire bronnen. Naast citaten en contextuele verwijzingen worden individuele elementen vertaald naar droombeelden — beelden die vaak een open en associatieve structuur hebben.

Zo combineert Peter Doig's schildering van een figuur, gezien van achteren en uitkijkend over een indrukwekkend berglandschap, fantasie en historische fotografie — in plaats van een letterlijk zelfportret te

tonen.

Eenzaamheid vormt een essentieel onderdeel van de Romantiek en wordt vooral verbeeld in landschappen die geladen zijn met symboliek. In de hedendaagse kunst komt dit thema in allerlei varianten terug: van de bedreigde idylle tot de overweldigende indruk van uitgestrekte natuur en leegte.

Christopher Orr bijvoorbeeld, plaatst zijn geschilderde figuren in een sfeer van mist en duisternis. De natuur wordt gereduceerd tot een symbolisch decor. Zijn figuren krijgen geen kans op spirituele transformatie; gevangen in een onoverbrugbare afstand tot de natuur drukken ze een kernaspect uit van de Nieuwe Romantiek.



Figuur 2 Christopher Orr, *Untitled*, 2007

Zoals ik eerder zei: hedendaagse kunstenaars reageren op het verdwijnen van maatschappelijke structuren en op politieke verschuivingen met een esthetiek die het gewone overstijgt. Deze overgangstoestand schept een beeldtaal van verlangen, die geworteld is in de historische Romantiek. Nieuwe Romantiek is eigenlijk een *Meta-Romantiek* die postmoderne middelen inzet en zo een synthese ontvouwt van verleden en heden, gevoel en discours.

En inderdaad — door te focussen op het tragische, het sublieme, het unheimische en het mystieke en door vaak figuratieve voorstellingen te combineren met datgene wat zich voorbij het figuratieve bevindt, presenteren hedendaagse kunstenaars het alledaagse met betekenis en het eindige met de schijn van het oneindige. Maar deze pogingen zullen onvermijdelijk — en noodzakelijk — mislukken.

Zoals Friedrich Schlegel ooit schreef: de essentie van de vroege Duitse Romantiek is *“dat ze altijd in wording moet zijn, en nooit voltooid mag worden.”*

Romantiek wordt vaak verkeerd begrepen, juist omdat het zo'n pluralistisch en dubbelzinnig begrip is. Geen enkele periode in de Duitse intellectuele geschiedenis heeft zoveel verwarring opgeroepen als de Romantiek.

Isaiah Berlin omschreef het als volgt:

“Eenheid én veelheid. Trouw aan het bijzondere... én een mysterieuze, verleidelijke vaagheid in de contouren. Het is schoonheid én lelijkheid. Het is kunst omwille van de kunst, én kunst als instrument van sociale verlossing. Het is kracht én zwakte, individualisme én collectivisme, zuiverheid én corruptie, revolutie én reactie, vrede én oorlog, levenslust én doodsdrijf.”

Kortom: Romantiek wordt in wezen gekenmerkt door haar voortdurende oscillatie tussen deze tegenpolen.

Het is belangrijk om Nieuwe Romantiek te begrijpen als een gevoeligheid, eerder dan als een paradigma — meer als een houding dan als een esthetisch regime. Romantiek draait om de poging om het eindige te verheffen tot het oneindige — met de erkenning dat dit nooit (en zeker nooit volledig) gerealiseerd kan of zelfs mag worden.

Nieuwe Romantiek wordt dan ook gekenmerkt door deze romantische oscillatie tussen poging en mislukking — of tussen enthousiasme en ironie.

Opmerkelijk genoeg houden veel van deze Nieuwe Romantische kunstenaars zich juist bezig met de meest onverwachte domeinen: het alledaagse, het gewone, het banale.



Gregory Crewdson fotografeert stadjes die worden achtervolgd door de natuur die ze proberen te onderdrukken of te sublimeren. Glenn Rubsamen presenteert banale objecten als uitzonderlijk — en kunstmatige objecten als natuurlijk. Koen Vermeule vult alledaagse landschappen met symbolische ladingen en richt zich op de eigentijdse eenzaamheid van de mens.

Dat deze kunstenaars zich bezighouden met het gewone en het alledaagse is niet zo vreemd, want Nieuwe Romantiek is, net als haar voorganger, een reactie op de tijd die eraan voorafging. Romantiek was ooit een antwoord op de Verlichting — Nieuwe Romantiek is een antwoord op het modernisme en het postmodernisme. Het alledaagse en het gewone stonden immers ook centraal in het modernisme en postmodernisme: modernisme probeerde het alledaagse te *herbouwen*. Postmodernisme probeerde het alledaagse *af te breken*.

Figuur 3 Koen Vermeule, *Panama*, 2013

Nieuwe Romantiek probeert noch te herbouwen, noch af te breken — maar accepteert het gewone zoals het is, terwijl ze zich tegelijkertijd voorstelt hoe het zou kunnen zijn, wetende

dat het nooit zo zal worden. Daarom toont Nieuwe Romantiek ons de *onmogelijke mogelijkheid* van een ander hier-en-nu.

Conclusie

Nieuwe Romantiek lijkt een antwoord te zijn van een hedendaagse generatie kunstenaars op de gebeurtenissen in onze samenleving: de financiële crisis, de ecologische crisis, de vluchtelingen crisis, groeiende ongelijkheid en (geo)politieke spanningen.

Het verlangen naar een uitweg, naar idealen en naar een veilige horizon wordt steeds dringender — en mondt uit in een hernieuwd verlangen naar een ideale wereld. Hedendaagse kunst weerspiegelt deze maatschappelijke context.

Nieuwe Romantiek biedt kunstenaars de iconografie en de beeldtaal om hun onvrede te uiten over een wereld die steeds oncontroleerbaarder en onleefbaarder lijkt te worden — en tegelijk hun verlangen naar een toekomst die nog onbekend is.